

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 2. CIKKE. AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

*Budayeva és mások Oroszország elleni ügye*¹

Az ügy körülményei. Az oroszországi Tyrnauz városa egy földcsuszamlásokkal gyakorta sújtott régióban fekszik, 1937 óta minden évben jelentettek ilyen jellegű természeti katasztrófát. 2000 nyarán a hét napig tartó csuszamlások következtében legalább nyolc ember vesztette életét, közöttük az egyik kérelmező férje. Mások súlyos sérüléseket szenvedtek és elveszítették minden vagyonukat, beleértve a házukat. Az érintett családokat kiköltöztették és gyorssegélyt is kaptak. A panaszosok álláspontja szerint az orosz hatóságok nem figyelmeztették időben az ott lakókat és nem álltak készenlétben a mentőalakulatok sem. Állításuk szerint az első földcsuszamlást követően nem tudtak arról, hogy nem térhetnek vissza az otthonaikba, nem volt életben kilakoltatási rendelet. A kormány szerint nem lehetett előre jelezni a katasztrófát és a hatóságok időben elrendelték az evakuációt. Az ügyészség úgy döntött, nem indít büntetőjogi eljárást a felelősök felkutatása érdekében. A kérelmezők polgári jogi keresetét az az utasították el, hogy a hatóságok időben tájékoztatták a lakosságot a közelgő veszélyről és mindent megtettek annak érdekében, hogy enyhítsék a károkat. A panaszosok három ponton vitatták a bíróság ítéletét: egyrészt úgy vélték, a kormány a sárelvezető gátat, amely 1999-ben megsérült, nem állították helyre. Másodszor, a lakosság megfelelő tájékoztatásával elkerülhetők lettek volna a sérülések, a károk és a pánik. Végül nem folytattak le nyomozást annak érdekében, hogy kiderítsék, vajon a hatóságok eljárása megfelelő volt-e a földcsuszamlást megelőzően és a katasztrófa idején. Állításaikat többek között egy szakértő által adott interjúval támasztották alá, aki súlyos felelőtlenséggel vádolta a hatóságokat. Emellett dokumentumokkal bizonyították, hogy a régió költségvetésében nem különítették el forrásokat az 1999-es földcsuszamlás okozta károk helyreállítására. Az úgynevezett Hegyi Intézet, amely az ilyen jellegű természeti eseményeket követi figyelemmel, többször javasolta, hogy állítsák helyre a védőgátat és alakítsanak ki figyelőpontokat. Utol-

só jelentésében az intézet figyelmeztetette a hatóságokat, hogy jelentős emberi és anyagi veszteségekkel kell számolni, ha a javasolt változtatásokat nem valósítják meg.

*A határozat.*² A kérelmezők az egyezmény 2. és 13. cikkére, valamint az első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkére hivatkozással fordultak a strasbourgi bírósághoz. Úgy vélték, az orosz hatóságok megsértették az élethez való jogukat azzal, hogy nem alakítottak ki megfelelő védelmi infrastruktúrát és jelzőrendszert. A felek nem vitatták, hogy Tyrnauzban gyakoriak a földcsuszamlások, de eltérő véleményen voltak a tekintetben, hogy előre látható volt-e a 2000 júliusi katasztrófának az átlagosnál nagyobb mértékű pusztítása. Az EJEB megjegyezte, hogy 1999-ben a hatóságokat többször figyelmeztették arra, hogy megnőtt a nagyobb károkat okozó földcsuszamlások veszélye. Tudniuk kellett tehát arról, hogy a sérült védelmi rendszer miatt bármely földcsuszamlás jelentős károkkal járhat. A kormány nem tudott elfogadható magyarázatot adni arra, miért nem tettek intézkedéseket: sem a döntéshozó, sem a források elosztásával foglalkozó szervek nem szenteltek kellő figyelmet a kialakult helyzetnek. A kormánynak lépéseket kellett volna tennie a megfelelő biztonságot nyújtó jelzőrendszer kialakítására. A panaszosok azonban fenntartották – és ezt a kormány sem vitatta –, hogy a lakosok nem kaptak hivatalos értesítést egészen addig, amíg a földcsuszamlás 2000 júliusában elérte a várost. Mivel a kormány nem tudta bizonyítani, hogy a kilakoltatást elrendelte, a testület úgy tekinti, hogy az ott élőket nem tájékoztatták megfelelően. A Hegyi Intézet javaslata ellenére a jelzőrendszert sem építették ki, amely előre jelezhetne volna a földcsuszamlás pontos idejét és mértékét. A kormány a meglévő megelőzési politikákat sem hajtotta végre, és az ezzel kapcsolatos adminisztratív hibák vezettek az egyik kérelmező férjének halálához. Az orosz hatóságok tehát nem alakították ki a szükséges törvényi és adminisztratív keretet ahhoz, hogy hatékonyan megelőzzék az élethez való jog sérelmét.

Az ügyészség egy héttel a katasztrófa után lezárta a büntetőjogi eljárást, amelyet a haláleset miatt indítottak. Az eljárás lett volna hivatott kideríteni, vajon mulasztottak-e a hatóságok a biztonsági előír-

sok betartása során. A panaszosok strasbourgi beadványában foglalt kifogásokat valójában egyáltalán nem vizsgálták meg nemzeti szinten. Az érintettek kártérítés iránti keresetét is elutasították az orosz bíróságok, mivel a felperesek nem tudták – és a releváns iratokhoz való korlátozott hozzáférés miatt nem is tudhatták – bizonyítani, hogy a hatóságok hanyagsága súlyosbította a természeti katasztrófa okozta károkat. A nemzeti bíróságok nem tárták fel a tényállást, nem hallgattak meg tanúkat és szakértőket az eljárás során. Ezért az EJEB megállapította, hogy az orosz hatóságok nem vizsgálták ki megfelelően a katasztrófa körülményeit és ezzel szintén megsértették az egyezmény 2. cikkét. A testület elutasította a panaszosok kérelmét a tulajdonjog sérelmével kapcsolatban, és nem vizsgálta érdemben a 13. cikk megsértését sem.

AZ EGYEZMÉNY 3. CIKKE. A KÍNZÁS TILALMA

*Rodić és mások Bosznia-Hercegovina elleni ügye*³

Az ügy körülményei. A kérelmezőket az 1992–95 közötti háborúban bosnyák civilek ellen elkövetett háborús bűntettek miatt ítélték el. 2004 augusztusa és 2005 májusa között valamennyien a Zenica börtönben töltötték büntetésüket, ahol az elítéltek hozzávetőleg 90%-a bosnyák volt. 2005 májusában a börtön ebédlőjében a két kérelmezőt támadó graffiti jelent meg. A tettesek személyazonosságát nem sikerült megállapítani. Egy hónappal később a srebrenicai gyilkosságokról szóló film levetítését követően az egyik kérelmezőt a cellájában ököllel szemén ütötték. Három nappal később kórházba került. Egy hivatalos jelentés szerint a tett mögött etnikai motiváció húzódott, az elkövető kezében egy darab üveg volt, így az ütés súlyosabb következményekkel is járhatott volna. Egy másik kérelmezőt az ebédlőben verték fejbe, ő is kórházba került.

2005. június 8-án a panaszosok éhségstrájkba kezdtek annak érdekében, hogy a börtön vezetősége válassza őket külön a többi elítélttől. Ugyanezen a napon a támadókat húsz nap magánzárkára ítélték, és a börtönparancsnokság létrehozott egy *ad hoc* bizottságot a nyomozásra. Két héttel később az igazságügyi minisztérium felajánlotta, hogy a kérelmezőket átszállítja egy másik intézménybe, és a bizottság jelentése is bírálta a börtön vezetését amiatt, hogy nem védte meg a panaszosokat a támadásoktól. A strasbourgi bíróság kérésére a kérelmezők befejezték az éhségstrájkot. Mivel a minisztérium döntését nem hajtották azonnal végre, az érintettek a bos-

nyák alkotmánybírósághoz fordultak. Ezt követően átszállították őket a mostari börtönbe.

*A határozat.*⁴ A kérelmezők beadványukban a fogva tartás körülményeivel kapcsolatosan emeltek panaszt. Valamennyien kifogásolták, hogy a börtönbe kerülésük pillanatától kezdve üldözte őket a többi elítélte egészen addig, amíg elkülönítették őket tőlük. Az EJEB nem találta a kínzás tilalmába ütközőnek a kormányt az azt a politikáját, hogy a háborús bűnösöket a többi elítélttel együtt tartásuk fogva. Ugyanakkor nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a politika végrehajtása az adott esetben sérthette az egyezmény 3. cikkét. A vizsgált időszakban még mindig gyakoriak voltak az etnikai motiváción alapuló erőszakos bűncselekmények. Ez visszavezethető arra a történelmi tényre, hogy az 1992 és 1995 közötti háborúban Bosznia-Hercegovinában három etnikai csoport (bosnyákok, horvátok és szerbek) álltak egymással harcban. A kérdéses börtönben különösen a szerb és horvát elítéltek voltak erőszakos támadások célpontjai. Figyelemmel arra, hogy a börtönlakók nagy többsége bosnyák volt, és a panaszosok bosnyák civilek ellen követtek el háborús bűncselekményeket, testi épségük jelentős veszélynek volt kitéve. Ennek ellenére a zenicai börtönben hosszú hónapokig nem vezettek be biztonsági szigorításokat. A kérelmezőket a többi elítélttel – olykor húsz másikkal – együtt tartották egészen a támadásokig és az éhségstrájkig. Bár a zenicai börtön komoly emberhiánnyal küzdött a vizsgált időszakban, a strukturális hiányosságok nem változtattak az állam azon kötelezettségén, hogy védje meg a joghatósága alatt álló személyek testi épségét. Mivel az átszállításukat megelőzően a panaszosok fizikai erőszaknak voltak kitéve, az EJEB megállapította 3. cikk megsértését.

A panaszosok emellett hivatkoztak a kínzás tilalmának sérelmére a kórházi fogva tartásuk körülményeivel kapcsolatban is. Ezt a kérelmet azonban a testület nem találta megalapozottnak.

*N. Egyesült Királyság elleni ügye*⁵

Az ügy körülményei. A kérelmező ugandai állampolgár, aki álnéven 1998-ban lépett az Egyesült Királyság területére és menekültstátuszt kért. Ügyvédje szerint hazájában megkínnozták és megerősökölték a Nemzeti Ellenállási Mozgalom tagjai. A következő hónapokban AIDS-szel diagnosztizáltak és kezelték, állapota stabilizálódott. 2001-ben a brit hatóságok elutasították menekültkérelmét, mivel nem látták megalapozottnak, hogy hazatérése esetén kínzásnak lenne kitéve azért, mert nem jutna hozzá a

szükséges orvosi ellátáshoz, így betegségének következtében egy éven belül meghalna. Bár a fellebbezését elfogadta az eljáró hatóság, a bevándorlási ügyekben kompetens bíróság helybenhagyta az elsőfokú döntést. A bíróság indokolása szerint bár az ugandai ellátás alacsonyabb szintű, mint a Nagy-Britanniában elérhető, önmagában ez nem jelenti az egyezmény 3. cikkének sérelmét. A Lordok Háza szintén elutasította a fellebbezést.

*A határozat.*⁶ A Nagykamara először is összefoglalta a beteg emberek kitoloncolásával kapcsolatos esetjogát, emlékeztetve arra, hogy a D. kontra Egyesült Királyság, vagyis 1997 óta nem állapította meg a kínzás tilalmának a megsértését ezen az alapon. Az előbbi ügyben „nagyon kivételes körülményekre” és „meggyőző humanitárius megfontolásokra” tekintettel helyt adott a strasbourgi bíróság a kérelmező panaszának, hiszen halálos betegségben szenvedett és hazájában nem tudták volna biztosítani számára a legalapvetőbb ellátást (étel, szállás, gondozás) sem. Az EJEB emlékeztetett arra, hogy a kitoloncolást váró személyek pusztán azért nem maradhatnak az egyezményhez csatlakozott állam területén, hogy hasznot húzzanak az ottani orvosi és szociális ellátásokból. A várható életkor csökkenése a kitoloncolás esetén önmagában nem elegendő a 3. cikk sérelmének megállapításához. Csak a D. kontra Egyesült Királyság ügyhöz hasonló esetekben minősülhet a hazatoloncolás kínzásnak.

Bár az egyezményben foglalt egyes jogoknak van szociális vagy gazdasági aspektusuk, a dokumentum elsősorban a polgári és politikai jogokat védi. Az egyezmény egészében szükségessé teszi a megfelelő egyensúly megtalálását a közösségi érdekek és az egyéni alapjogok védelme között. A 3. cikk nem kívánja meg a szerződő államoktól azt, hogy a gazdasági és szociális fejlettségből adódó különbségeket kiküszöböljék. Abban az esetben, ha az EJEB helyt adna a panaszos kérelmének, megnyitná az utat az olyan kérelmezők előtt, akik hasonló súlyos betegségekkel küzdenek és akik nem vagy csak jelentős költségek árán juthatnának a kitoloncoló államéhoz fogható ellátáshoz.

A kérelmező csupán a betegségével kapcsolatos panaszát vitte a strasbourgi bírósághoz, nem hozta fel azokat az érveket, amelyeket a nemzeti eljárásban említett (fizikai erőszak veszélye, politikai nézetek miatti megtorlás). A testület ezért csak az előbbi kérelemmel foglalkozott. A WHO adatai szerint az AIDS kezelésére szolgáló alapvető gyógymódok elérhetőek Ugandában, bár a források hiánya miatt

csak a rászorulóknak jut gyógyszerhez. A panaszos szerint azon a vidéken, ahová visszatérne, a kezelés nem elérhető és a családja sem tudná segíteni.

A testület hangsúlyozta: a brit állam a menekültügyi eljárás egész ideje alatt közpénzből finanszírozta a kezelést, de ez nem foglalja magában azt a kötelezettséget, hogy ezt követően is fizetnie kellene a gyógykezelést. Az EJEB elfogadta, hogy a panaszos életminőségét és várható életkorát befolyásolja majd hazatérése, de a döntés meghozatalakor az állapota nem volt kritikus. Némiképpen spekulatívak tehát az állapota rosszabbodására és a kezelés hiányára vonatkozó érvek, különösen mivel az AIDS kezelési módjai világszerte gyorsan fejlődnek.

Mivel az ügyben nem merült fel olyan kivételes körülmény, amely igazolhatta volna a kialakított esetjogtól való elmozdulást, az EJEB úgy döntött, hogy a kérelmező visszaküldése Ugandába nem sérti a kínzás tilalmát.

Gäfgen Németország elleni ügye⁷

Az ügy körülményei. A kérelmező, Magnus Gäfgen német állampolgár jelenleg börtönbüntetését tölti a schwalmstadi börtönben. 2003 júliusában életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték a kiskorú J. elrablásáért és meggyilkolásáért. A gyermek a panaszost, aki akkor joghallgató volt, nővérén keresztül ismerte meg. Gäfgen a lakására csalta és megfojtotta J.-t. Ezt követően a gyermek szüleitől váltságdíjat követelt, és a holttestet elrejtette egy Frankfurton kívül fekvő tó mólója alatt. 2002. szeptember 30-án a panaszost, miután átvette a váltságdíjat, a rendőrség letartóztatta. Egy nappal később a kihallgatást végző rendőrök figyelemztették Gäfgent, hogy a frankfurti rendőrfőnök-helyettes utasítására fájdalmas eljárásnak néz elébe, ha nem árulja el, hol találják a gyereket. A rendőrök úgy találták,

a fenyegetés szükséges volt, mivel J. a hidegben élelem nélkül veszélyben volt. A fenyegetés hatására a kérelmező megtört és elárulta, hogy hol rejtette el a holttestet. A büntetőeljárásban az eljáró bíróság úgy döntött, kizárja a kényszer hatására tett vallomást. Ugyanakkor befogadta azokat a bizonyítékokat, amelyeket a vallomás alapján szereztek be, így például a panaszos kocsijának keréknyomait a mólónál. 2003. július 28-án a panaszost emberrablás és gyilkosság vádjában bűnösnek találták. Bár a kérelmezőt tájékoztatták a hallgatás jogáról az eljárás kezdetén és arról, hogy korábbi vallomásait nem lehet felhasználni, ismételten bevallotta a gyilkos-

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE
A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET
TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ
VALÓ JOG

Daróczy Tibor Ipolyiné Magyarország elleni ügye⁹

ságot. A frankfurti bíróság elsősorban erre alapozta a döntését, és emellett figyelembe vette a kényszer alatt tett vallomás alapján beszerzett bizonyítékokat. 2004. május 21-én a kérelmező fellebbezését a fellebbviteli bíróság elutasította. Ezt követően a Szövetségi Alkotmánybírósághoz nyújtott be panaszt, de azt a testület érdemi vizsgálat nélkül visszautasította; azonban megállapította, hogy a kényszerrel való fenyegetés megsértette az egyezmény 3. cikkét. 2004 decemberében a két eljáró rendőrt elítélték. A Hesse tartománnyal szembeni kártérítési eljárás jelenleg is folyamatban van.

*A határozat.*⁸ A kérelmező beadványában a kínzást tiltó 3. cikk, valamint a tisztességes eljárás garanciáját tartalmazó 6. cikk megsértését állította. A kínzás tilalmával kapcsolatosan az EJEB megállapította: a német bíróságok döntéseiből egyértelmű, hogy a panaszost kényszerrel vették rá a vallomástételre. A strasbourgi testület ismételten hangsúlyozta, hogy a kínzás tilalma abszolút, és akkor sem megengedett, ha esetleg egy másik ember életének megmentése a cél. A panaszossal szembeni fenyegetés, ha végrehajtják kínzásnak minősült volna. Mivel azonban a kihallgatás csak tíz percig tartott, és mind a kérelmező, mind a rendőrök fel fokozott idegállapotban voltak, a kérdéses eljárás embertelen bánásmódnak minősült. A német bíróságok elismerték a 3. cikk megsértését, és megbüntették az eljáró rendőröket. Emellett az így szerzett bizonyítékokat is kizárták. Bár a kártérítési eljárás még folyamatban volt, az EJEB úgy ítélte meg, hogy a kérelmező megkapta a szükséges jóvátételt. Ezért az egyezmény alapján nem tekinthető áldozatnak.

A testület megvizsgálta az egyezmény 6. cikkének megsértését is. Megállapította, hogy a fenyegetés eredményeként megszerzett bizonyítékok felhasználása kétségbe vonhatja az eljárás tisztességeségét. A testület szerint az ítélet elsősorban a második vallomáson alapult, a többi bizonyíték csak járulékos jellegű volt. A kérelmező állítása szerint csak azért tett másodszor is vallomást, mert attól tartott – okkal –, hogy az első alapján beszerzett bizonyítékokat a bíróságok felhasználják. Az EJEB azonban hangsúlyozta, hogy a panaszos nem vitatta a megbánásból tett második nyilatkozat önkéntességét. Mivel a kérelmező jogi képviselővel járt el és a német bíróságok is az utóbbi vallomás fontosságát hangsúlyozták, a testület nem volt meggyőződve arról, hogy ne lett volna más választása. Sőt, igazából többféle védekezési stratégia közül választhatott. Ezért a büntetőeljárás során a védelemhez való jogát nem sértették meg, és a per összességében tisztességes volt.

Az ügy körülményei. A kérelmező 1950-ben házassodott össze Daróczy Tibor Ipolyal. Bár a férj anyakönyvi kivonatában mindkét utónév szerepel, a házassági anyakönyvet Daróczy Tiborként írta alá, és ennek megfelelően a hatóságok ezt a nevet látták el a házasságra utaló toldalékkal. A házasságkötés idején hatályos szabályok szerint csak a férj teljes nevét – valamennyi keresztnévvel együtt – lehetett a -né toldalékkal ellátni, azonban az eljáró anyakönyvvezető nem észlelte a hibát. Nem derült fény a hibára akkor sem, amikor 1954-ben a kérelmező személyi igazolványt kapott, és húsz évvel később a megújított igazolvány is a rövidebb nevet tartalmazta. Az 1984-ben bevezetett állami népeségnyilvántartásban a jogszabálynak megfelelő hosszabb névvel vették fel, de a változtatásról a kérelmezőt nem értesítették. 1994-ben a házaspár Daróczy Tibor és Tiborné néven került be a választói névjegyzékbe. A férj 1996-ban elhunyt, és a kérelmező ettől kezdve az özv. előtaggal használta a nevét. 2004-ben elvesztett személyi igazolványát pótolták, és abban immár a hosszabb név szerepelt. A kérelmező a Belügyminisztériumtól kérte nevének megváltoztatását, de kérését 2004 novemberében elutasították. Az indoklás szerint özvegyként a férje teljes nevét viselheti csak, annak megváltoztatására nincs lehetőség. 2005 januárjában egy alkalomra szóló igazolást kapott, amellyel hozzáférhetett a korábbi nevében nyitott bankszámlájához.

*A határozat.*¹⁰ Az EJEB elutasította a kormány- nak a kérelem elfogadhatóságával kapcsolatos kifogását: a testület hangsúlyozta, hogy a hivatalos igazolás nem tekinthető formális adminisztratív döntésnek, és mivel a kérelem egy hosszú ideje fennálló állapotra vonatkozik, nem az igazolás jelentette a magánélethez való jogba történő beavatkozást, a beadvány nem tekinthető határidőn túlinak. A kormány álláspontja szerint a hivatalos iratokból egyértelmű, hogy az elhunyt férj neve Daróczy Tibor Ipoly volt, és a feleség ezt nem változtathatja meg. A tilalom a férj érdekét szolgálja, hiszen a beleegyezéséhez köti a névváltoztatást. A megfelelő eljárásban a név megváltoztatható, de ezt a házaspár nem kezdeményezte, így a kialakult helyzetért saját maguk a felelősek. Ezt a kérelmező vitatta: véleménye szerint egészen 2004-ig egyik hatóság sem kérdezte meg a nevét, ezért a hatóságok mulasztása

vezetett a kialakult helyzethez. Érvelése szerint az egész életében viselt név használatának megtagadása nyomós társadalmi érdek nélkül nem tekinthető szükséges és arányos intézkedésnek egy demokratikus társadalomban.

A testület ismételten megállapította, hogy bár a név központi szerepet játszik az egyén önazonosságában és önmeghatározásában, bizonyos esetekben közérdekből a névváltoztatás joga korlátozható. Ebben a kérdésben az államok nagyobb mérlegelési szabadságot élveznek. Jelen ügyben kétségtelen, hogy a névváltoztatási kérelem megtagadása érinti a kérelmező magánélethez való jogát, és a felek nem vitatták, hogy a kérdéses szabályozásnak volt törvényi alapja. A kormány álláspontja szerint a korlátozás az állami nyilvántartás hitelességének fenntartását és mások jogainak védelmét szolgálja. Ezzel kapcsolatban az EJEB megjegyezte: több mint ötven éven keresztül használták a házastársak a rövidebb nevüket, ez szerepelt a személyi igazolványukban és a választói névjegyzékben is. Az állam nem tudta meggyőzően igazolni, hogy a mulasztás korrigálása bármiféleképpen befolyásolta volna az állami nyilvántartás hitelességét. Hasonlóan nem fogadta el a testület azt az érvet sem, hogy a korlátozás mások jogainak védelmében történt. Mivel az elhunyt férj is a rövid nevét használta, nem igazolható, hogy sértené jogait, ha felesége megváltoztatná a nevét. A széles mérlegelési szabadság ellenére a névviselés jogát nem lehet igazolt és releváns indokok nélkül korlátozni. A kormány nem tudta meggyőző érvekkel alátámasztani, hogy a fent említett célok érdekében szükséges volt a korlátozás. A kérelmező esetében alkalmazott szabályozás merev, nem veszi figyelembe az egyén valós érdekét. Nincs egyensúlyban az elérni kívánt cél és az okozott egyéni joghátrány, ezért az EJEB megállapította az egyezmény 8. cikkének megsértését.

*Liberty és más szervezetek
Egyesült Királyság elleni ügye¹¹*

Az ügy körülményei. Az ügy panaszosai, a Liberty, a British Irish Rights Watch és az Irish Council for Civil Liberties londoni és dublini jogvédő civilszervezetek. Beadványukban azt kifogásolták, hogy 1990 és 1997 között a brit honvédelmi minisztérium által működtetett eljárással (*Electronic Test Facility, ETF*) két brit rádióállomáson keresztül futó, mikrohullámon bonyolított minden kommunikációt megfigyeltek. Ez az Írországgal bonyolított telekommunikációs forgalom jelentős részét lefedte. A vizsgált időszakban a kérelmezők rendszeres kapcsolat-

ban álltak egymással, és állításuk szerint kommunikációjukat az ETF-en keresztül megfigyelték. 1999 szeptemberében, az ETF-ről szóló televíziós riportot követően az érintett szervezetek kérték a megfigyelés jogszerűségének vizsgálatát a lehallgatásokkal foglalkozó bíróságtól. Decemberben kelt levelében bíróság tájékoztatta a panaszosokat, hogy alapos vizsgálatot követően nem állapította meg a vonatkozó törvényi előírások megsértését. A bírósági eljárással egy időben a kérelmezők panaszt tettek a főügyésznél és kérték, hogy indítson eljárást a felelősökkel szemben. A főügyész átadta az ügyet a rendőrségnek és kérte annak kivizsgálását. A rendőrség tájékoztatta a főügyészt, hogy a kompetens bíróság döntéséig nem nyomozhat. Végül 2000 április végén a rendőrség megállapította, hogy a lehallgatásokra vonatkozó 1985-ös törvényt jelen ügyben nem sértették meg. 2000. december 15-én hatályba lépett a nyomozói kompetenciák szabályozásáról szóló törvény, amely új bíróságot hozott létre a lehallgatások kivizsgálására. A törvény alapján felállított új bíróság sem állapította meg az egyezmény 8. cikk 2. bekezdésének sérelmét.

*A határozat.*¹² Az EJEB már korábban megállapította, hogy a törvényi szabályozás, amely lehetővé teszi a kommunikáció titkos megfigyelését, beavatkozást jelent mindazoknak a 8. cikkben garantált jogába, akiket ez potenciálisan érinthet. Az 1985-ös törvény rendkívül széles diszkrecionális jogot adott a brit hatóságoknak arra, hogy az Egyesült Királyság és azon kívüli fogadók között folytatott kommunikációt figyelje. A gyakorlatban ez a mérlegelési szabadság szinte korlátlan volt: a kormány elfogadta, hogy a kérdéses időszakban bárkinek a brit szigeteken kívüli bármilyen formájú kommunikációját a hatóságok elvileg lehallgathatják. A megfigyelést elrendelő határozattal egy időben az illetékes miniszternek meg kellett volna határoznia azokat a garanciális szabályokat, illetve eljárásokat, amelyek a hatalommal való visszaélés ellen nyújtottak volna védelmet. Bár belső szabályzatokban és útmutatókban voltak ilyen jellegű szabályok, azokat a vonatkozó törvényi szabályozás nem tartalmazta, és így nem voltak a nyilvánosság számára hozzáférhetőek. Az EJEB nem fogadta el a kormány érvelését, amely szerint a szabályzatok nyilvánosságra hozatala nemzetbiztonsági érdekeket sértett volna, hiszen a döntés időpontjában ezek az információk jó része elérhető bárki számára. Ezért a testület megállapította, hogy a kérdéses időszakban a belső jog nem határozta meg kellő pontossággal, hogy milyen körülmények között és milyen biztosítékok mellett gyakorolhatják a nemzeti hatóságok a törvény által biztosított széles diszkrecionális jogaikat a kommunikációs folyamatok megfigye-

lésével kapcsolatban. A vonatkozó előírások nem voltak nyilvánosak és hozzáférhetők, így a jogkorlátozás nem tekinthető törvény által előírtaknak.

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

*Azevedo Portugália elleni ügye*¹³

Az ügy körülményei. 2001 októberében Castelo Branco önkormányzata a helyi episzkopális palota kertjeit bemutató könyvet adott ki. A kérelmező, Leonel Lucas Azevedo a kiadvány társszerzője volt. A könyv egyik fejezetében, amelyet a nyilvánosságának mint önálló kutatómunkán alapuló írást mutatnak be, a panaszos a kertekről írt korábbi munkákat bírálta, azokat silánynak nevezte. S. asszony, akit a kritika érintett, rágalmazás miatt büntetőeljárást indított a kérelmező ellen. Azevedo urat 2003 májusában egy év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték és jellepes kártérítésre kötelezték. Emellett a bíróság elrendelte, hogy két regionális újságban tesse közzé az ítélet egy részét. A bíróság a könyvnek azt a részét találta sértőnek, amely a korábbi szerző képességeit vitatta, és azt javasolta, hogy térjen vissza általános iskolai irodalom és esztétika tanulmányaihoz. 2003 decemberében a coimbrai fellebbviteli bíróság elutasította a panaszos fellebbezését: kimondta, hogy Azevedo úr véleménynyilvánítási szabadsága nem helyezhető a sértett jó hírvének védelme elé. A fellebbviteli bíróság a felfüggesztett szabadságvesztést pénzbüntetésre változtatta.

*A határozat.*¹⁴ A panaszos beadványában azt sérelmezte, hogy a büntető ítélet sértette véleménynyilvánítási szabadságát. A korlátozás vizsgálata során az EJEB megállapította, hogy annak volt megfelelő törvényi alapja, a portugál büntető törvénykönyv, és legitim célt – a sértett jó hírvének védelmét – szolgált. A demokratikus társadalomban való szükségességet illetően a testület fontosnak ítélte, hogy a szóban forgó vita egy közérdekű kérdést érintett: Castelo Branco egyik fontos műemlékének történelmi és szimbolikus vizsgálatát. Azzal, hogy S. asszony egy olyan tudományos értekezést publikált, amely a könyvpiacra mindenki számára elérhető, elfogadta a kritika lehetőségét mind az olvasók, mind a tudományos közösség részéről. Ezért tekintetben nem tekinthető magánszemélynek.

Az EJEB ezen felül hangsúlyozta, hogy a panaszos kritikai megjegyzései, bár azoknak kétségtelenül volt negatív felhangja, elsősorban a sértettnek a kérdéses műemlékről alkotott elemzése minőségét

vonták kétségbe. A kommentár tehát értékítéletnek minősül, melynek valóságtartalmát nem lehet bizonyítani.

A büntetőjogi szankció alkalmazása az ilyen típusú kritikára lényegesen korlátozná a kutatói szabadságot, amely a tudományos munka területén elengedhetetlen. A börtönbüntetés kilátásba helyezése visszavetné a kutatókat abban, hogy megkérdőjelezzék bizonyos elemzések helytállóságát, illetve szakmai megalapozottságát. Mindezek alapján a korlátozás nem tekinthető szükségesnek egy demokratikus társadalomban.

*I Avgi Publishing and Press Agency S. A.
és Karis Görögország elleni ügye*¹⁵

Az ügy körülményei. Az első kérelmező, az I Avgi Publishing and Press Agency az az I Avgi nevű országos görög napilap tulajdonosa. A második kérelmező, Konstantinos Karis a lap szerkesztője. A panaszosokkal szemben egy 2000 júniusában megjelent újságcikk miatt becsületsértés miatt eljárást indítottak. Az írás utalt egy K. V. nevű újságíróra, aki politikai témájú könyveket írt és a helyi televízióban politikai műsort vezetett. Emellett aktívan politizált, és 2007-ben parlamenti képviselőnek választották az Ortodox Népi Riadó Párt színeiben. A párt céljai között szerepelt a „görög-keleti eszmék” védelme és terjesztése.

A kérdéses újságcikk a Szalonikiben tartott szélsőjobboldali gyűlésekről szólt, amelyeket az adatvédelmi hatóság egyik döntése elleni tiltakozásul szerveztek. A hatóság döntése szerint sérti a személyes adatok védelméhez fűződő jogot az a gyakorlat, amely alapján az emberek vallási hovatartozását rögzítik a személyi igazolványban. A görög ortodox egyház erősen ellenezte a döntést, és felháborodásukról a média is széles körben tudósított. Az újságcikk K. V.-t, aki a gyűlések egyik szervezője volt, „notórius örült nacionalistának” nevezte. 2000 júliusában K. V. becsületsértésért eljárást kezdeményezett a kérelmezőkkel szemben. Az athéni elsőfokú bíróság 2001 októberében elutasította keresetét, és kimondta, hogy a kérdéses írás nem tartalmazott becsületsértésre alkalmas kifejezéseket. 2003 májusában a szaloniki fellebbviteli bíróság megváltoztatta az elsőfokú ítéletet: a fent idézett kifejezést becsületsértőnek minősítette. A bíróság álláspontja szerint a szerző egyetlen célja a kifejezéssel az volt, hogy K. V.-t mentálisan instabillnak tüntesse fel. A semmitűszék két évvel később helyben hagyta a másodfokú határozatot. A kérelmezőket 58.000 euró kártérítés megfizetésére kötelezték.

*A határozat.*¹⁶ A kérelmezők a véleménynyilvánítási szabadságuk aránytalan korlátozásának ítélték azt, hogy az írás alapján becsületsértésért elmarasztalták őket. Az EJEB ismételten hangsúlyozta, hogy a sajtó kiemelkedő szerepet tölt be egy demokratikus társadalomban, és az újságírói szabadság magában foglalja a túlzás és a provokáció lehetőségét is. A felek nem vitatták, hogy a becsületsértési eljárás beavatkozott a panaszosoknak a 10. cikkben garantált joga szabad gyakorlásába, és hasonlóan nem vitatható az eljárás megfelelő törvényi alapja sem. A kormány a korlátozás céljaként mások – az ügyben K. V. – jó hírvéneke védelmét jelölte meg, és a testület ezt elfogadta.

Az EJEB álláspontja szerint a „notórius örült nacionalista” szófordulat értékítéletnek minősül. Ugyanakkor a vélemény nem nélkülözte a ténybeli alapokat: K. V. mind televíziós műsorában, mind pedig könyveiben konzervatív és nacionalista eszméket terjesztett, többek között dicsőítve a görög társadalom történelmét. Továbbá a magazinban, amelynek K. V. a szerkesztője volt, saját magát nacionalistának írta le.

A testület vitatta a másodfokú bíróság és a semmítőszék által adott indokolást. Az újságcikk élesen kritizálta a gyűlések szervezőit, de ez nem tekinthető K. V. szándékos és öncélú rágalmazásának. A nemzeti bíróságok elmulasztottak különbséget tenni az értékítéletek és a tényállítások között, és csak annak bizonyítására szorítkoztak, hogy a kérdéses állítás alkalmas-e a sértett jó hírvéneke megsértésére. Emellett a sértett közszereplőnek minősül, hiszen jól ismert helyi politikus volt, aki aktívan politizált a kérdéses időszakban. Ezért a becsületsértő megjegyzéseket egy nagy érdeklődésre számot tartó közvita keretében tették. Az EJEB szerint a nemzeti bíróságok hibáztak, amikor a személyiségi jogi perben az újságírói kritika határait akarták kijelölni ahelyett, hogy megvizsgálták volna, vajon az eset összes körülménye alapján, a közérdeket is figyelembe véve elfogadható-e az újságírói túlzás. A strasbourgi fórum aránytalanul magasnak ítélte a kiszabott kártérítés mértékét.

Mindezek alapján az EJEB nem látta igazoltnak, hogy a korlátozás „nyomós társadalmi érdeket” szolgált volna, így az nem tekinthető szükségesnek egy demokratikus társadalomban.

*Vajnai Attila Magyarország elleni ügye*¹⁷

Az ügy körülményei. Vajnai Attila, a Munkáspárt akkori alelnöke 2003. február 21-én beszédet tartott a párt Budapest központjában tartott jogszerű de-

monstrációján. Kabátján egy öt centiméter átmérőjű ötágú vörös csillagot viselt mint a nemzetközi munkásmozgalom szimbólumát. A helyszínen szolgálatot teljesítő rendőr felhívta, hogy távolítsa el a ruházatáról a csillagot, amit a kérelmező meg is tett. Ezt követően önkényuralmi jelkép nyilvános viselése miatt büntetőeljárás indult ellene. Az elsőfokú bíróság egy évre próbára bocsátotta. A fellebbezés nyomán eljáró Fővárosi Bíróság felfüggesztette az eljárást és előzetes döntéshozatali kérelmet terjesztett az Európai Bíróság elé: a nemzeti bíróság szerint az, hogy egyes államokban büntetik az önkényuralmi jelképek használatát, míg másokban nem, diszkriminatív és így uniós jogot sért. Az Európai Bíróság hatáskör hiányára hivatkozva visszautasította a kérelmet. A Fővárosi Bíróság 2005. november 16-án helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét.

*A határozat.*¹⁸ A kérelmező szerint a vörös csillag viseléséért indított büntetőeljárással a magyar hatóságok megsértették véleménynyilvánítási szabadságát. A kormány előzetes kifogásában az egyezmény 17. cikkére hivatkozott, amely a joggal való visszaélést tilalmazza. Mivel a vörös csillag a totalitárius rendszert szimbolizálja, aláássa azokat az értékeket, amelyek a demokrácia és egyben az egyezmény alapját is képezik. Érvelése alátámasztására a kormány a náci ideológiával kapcsolatos strasbourgi esetjogot idézte: álláspontja szerint ugyanúgy kell kezelni mindenfajta diktatórikus eszmerendszert, és az ilyen jellegű beszédet ki kell vonni a 10. cikk védelme alól. Az EJEB nem fogadta el ezt az érvelést. A testület szerint a kormány sem állította, hogy a kérelmező bármilyen módon megvetette vagy lenézte volna a totalitárius rendszer áldozatait vagy diktatórikus célok megvalósítására törekedett volna. A vörös csillag viselése az EJEB szerint nem tekinthető a diktatúra helyeslésének vagy propagálásának. A csillag a jogszerű baloldali politikai mozgalmak jelképe, és nem kapcsolódik semmiféle rászista ideológiához.

A testület elfogadta, hogy a büntetőjogi eljárással az állam beavatkozott a panaszos véleménynyilvánítási szabadságába. A felek nem vitatták a korlátozás alapjául szolgáló törvényi szabályozást, ám annak célját illetően nem értettek egyet. A kérelmező szerint majdnem két évtized telt el a rendszerváltás óta, Magyarország közben tagja lett többek között a NATO-nak, az Európa Tanácsnak és az Európai Uniónak is. 1990 óta öt többpárti parlamenti választást tartottak, és az ország stabil demokráciának tekinthető. A Munkáspártot egyszer sem vádolták azal, hogy megkísérelné megdönteni a fennálló rendszert. Bár a párt részt vett valamennyi választáson, egyszer sem érte el a parlamentbe jutáshoz szüksé-

ges küszöböt. Ezért álláspontja szerint nem állítható, hogy a vörös csillag viselése miatt kezdeményezett büntetőeljárásnak legitim célja volt. Ezzel szemben a kormány úgy érvelt, hogy a Btk. vonatkozó rendelkezése a XX. századi diktatúrákra válszul született. Az önkényuralmi jelképek használata a félelem és megalázottság érzését keltette az emberekben, gyakran az elhunyt áldozatok jogait is sértve. Az ilyen szimbólumok viselése elengedhetetlen része volt a plurális demokráciát és a jogállamiságot elutasító rendszereknek. Az Alkotmánybíróság határozatával összhangban tehát a tiltást – a kormány álláspontja szerint – a zavargások megelőzése és mások jogainak védelme indokolja. Ezt a strasbourgi bíróság is elfogadta.

A korlátozás szükségességével kapcsolatban a kérelmező hangsúlyozta: alapvető különbség volt a fasiszta és a kommunista ideológiák között, és a vörös csillagot nem lehet kizárólag a kommunista diktatúrával azonosítani. A panaszos szerint 1945-ben a náci megszállás alól felszabadító csapatok vörös csillagot viseltek, és a szimbólum az antifaszizmus jelképévé vált. A kérelmező nem vitatta, hogy a rendszerváltást megelőzően a totalitárius rezsim szolgálatai súlyos bűncselekményeket követtek el, de ez nem járthatja le a kommunizmus ideológiáját és nem vonatthatja kétségbe a vörös csillag által szimbolizált politikai értékeket. Ezen kívül a faszizmussal ellentétben a nemzetközi jog nem tiltotta be a kommunizmus hirdetését. Végül a panaszos szerint az állam nem tudta igazolni, hogy nyomós társadalmi igény igazolná a vörös csillag általános tilalmát.

A kormány úgy érvelt, hogy a vörös csillag Magyarországon nem kizárólag a nemzetközi munkásmozgalom jelképe. A közelmúlt magyar történelme megváltoztatta a szimbólum jelentését, ma az összekapcsolódik a diktatórikus rezsimmel, amely súlyos emberi jogi jogsértéseket igazolt és erőszakosan jutott hatalomra. Emellett az állam hivatkozott az Alkotmánybíróság döntésére, amelyben a taláros testület alkotmányosnak találta az önkényuralmi jelképek hatályos tilalmát.

Az EJEb először a 10. cikk alkalmazásával kapcsolatos általános elveket tekintette át. A nyomós társadalmi igény megítélésakor az államok rendelkeznek bizonyos mérlegelési szabadsággal, azonban ezt a testület felülvizsgálhatja. A korlátozás igazolására a kormánynak releváns és megfelelő érveket kell felhoznia, és a testület minden esetben dönt arról, hogy a korlátozás arányban áll-e az elérni kívánt céllal. Továbbá a véleménynyilvánítás szabadsága azokra a közlésekre is kiterjed, amelyek sértők, durvák és zavarók – ezt követeli meg a pluralizmus és a tolerancia. Az egyezmény 10. cikk 2. bekezdé-

se alapján a politikai beszéd csak nagyon szűk mértékben korlátozható. Az EJEb álláspontja szerint a kérelmező a vörös csillag nyilvános viselésével politikai nézetét fejezte ki, így az ügy a 10. cikk hatálya alá tartozik.

Az EJEb megkülönböztette a jelen ügyet a Rekvényi kontra Magyarország ügytől, amelyben a testület egyezménykonformnak ítélte azt a szabályozást, amely korlátozta a rendőrök egyes politikai jogait. A testület ekkor elismerte az állam széles mérlegelési szabadságát, és tekintettel a történelmi tapasztalatokra, elfogadta a korlátozást igazolását. A Vajnai-ügy két szempontból eltér is a Rekvényi-esettől: egyrészt Vajnai úr politikus volt és nem gyakorolt közhatalmat, míg Rekvényi úr rendőr volt. Másrészt majdnem két évtized telt el a rendszerváltás óta, és a plurális demokrácia stabilnak tekinthető Magyarországon. Semmi nem utal arra, hogy a kommunista diktatúra visszaállításának reális és közvetlen veszélye fennállna. Emellett az EJEb megjegyezte, hogy az Alkotmánybíróság vonatkozó döntésében hivatkozott strasbourgi esetjog nem a jelen ügyben releváns kérdésre, a politikusok véleménynyilvánításának korlátozására vonatkozott.

Az EJEb szerint a politikai beszéd korlátozását csak nyilvánvaló, nyomós és különleges társadalmi igény igazolhatja. Különös gonddal kell eljárni azon szimbólumok esetében, amelyeknek több jelentésük van, hiszen egy általános tilalom olyan kontextusban is korlátozhatja a használatukat, amelyben a tilalom nem lenne szükséges. A bírák tisztában voltak azzal a ténnyel, hogy a kommunizmus idején elkövetett jogsértések diszkreditálták a vörös csillagot. Ugyanakkor a vörös csillag nem határozható meg kizárólag mint a kommunista diktatúra jelképe, ahogy azt a kormány sugallta. Nyilvánvaló, hogy ez a szimbólum a nemzetközi munkásmozgalmon túl egyes tagállamokban jogszerűen működő politikai pártokat is jelképez. A kormány nem tudta bizonyítani, hogy a vörös csillag kizárólag totalitárius eszmék terjesztését szimbolizálja, különösen a tényállás fényében. A kérelmező egy jogszerűen megtartott, békés demonstráción viselte egy olyan bejegyzett baloldali pár képviselőjében, amely soha nem törekedett a jogállam megdöntésére. Ilyen helyzetekben gondosan el kell választani egymástól azokat a közléseket, amelyek sértők és felháborítók, azoktól, amelyek már nem tarthatnak igényt a demokratikus társadalom toleranciájára. Ezért a testület úgy ítélte meg, hogy – szem előtt tartva a vörös csillag többféle jelentését – a teljes tilalom túlságosan széles, mivel olyan tevékenységeket és közléseket is tilt, amelyek nyilvánvalóan a 10. cikk védelme alatt állnak. A jelenlegi magyar szabályozás nem tesz kísér-

letet arra, hogy mérlegelje a különböző értelmezési módokat, bár még ha így is tenne, akkor is károsan hatna a véleménynyilvánítás szabadságára.

Ami a zavargások megelőzését mint legitim szabályozási célt illeti, a kormány az EJEB véleménye szerint nem hivatkozott olyan esetre, ahol a vörös csillag nyilvános megjelenítése bármilyen veszélyt eredményezett volna. Még amennyiben így is lett volna, a magyar jog számos rendelkezése alkalmas a köznyugalom védelmére. Hasonlóképpen önmagában nem igazolhatja a büntetőjogi szabályozást a vörös csillag és a totalitárius kommunista ideológia közötti kapcsolat. Nem jelent veszélyes propagandát, amikor egy legális, totalitárius ambíciókkal nem rendelkező párt vezetője viseli. A Btk. 269/B. §-a azonban nem kívánja meg annak bizonyítását, hogy a jelkép megjelenítése propagandával ér fel, ellenkezőleg: minden olyan eset, amely nem szolgál tudományos, művészi, információs vagy oktatási célokat, mérlegelés nélkül a Btk. tilalma alá esik.

Természetesen a testület is tisztában van azzal a ténnyel, hogy a kommunizmus megszilárdítása érdekében milyen szisztematikus terrort alkalmaztak a rendszer irányítói, és hogy a szimbólumának tekintett vörös csillag az áldozatokban és hozzátartozókban kényelmetlen érzéseket kelthet. Ugyanakkor ezek az érzések, bármily érthetők is, nem korlátozhatják a véleménynyilvánítás szabadságát. A valós vagy feltételezett társadalmi érzések kielégítése nem igazolhatja alapvető szabadságok korlátozását. Mindezek alapján az EJEB megállapította az egyezmény 10. cikkének megsértését.

AZ EGYEZMÉNY 14. CIKKE. A HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TILALMA

*Burden és Burden Egyesült Királyság elleni ügye*¹⁹

Az ügy körülményei. A kérelmezők, Joyce és Sybil Burden testvérek, mindketten hajadonok. Egész életükben együtt éltek, az elmúlt harminc évben abban a házban, amelyet a szüleiktől örökölt telken építettek. Mindketten a másik javára végrendelkeztek. A kérelmezők elsősorban amiatt aggódtak, hogy egyikük halála esetén a másiknak 40%-os örökösödési adót kell fizetnie, ami miatt el kell adnia majd a házat. Az elhunyt házastárs vagy együtt élő partner után nem kell hasonló adót fizetni.

*Ahatározat.*²⁰ Beadványukban a kérelmezők az egyezmény 14. cikkének megsértését állították a tulajdonjogot garantáló első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkével összefüggésben. A Nagykamara először az

elfogadhatósággal kapcsolatos kérdésekben döntött. Mivel mindkét kérelmező idős, így a közeljövőben reális esély van arra, hogy valamelyikük szembekeverül a fenti problémával, ezért tekinthetők áldozatnak az egyezmény értelmében. Az EJEB elutasította a kormánynak azt az érvelését, amely szerint a kérelmezők nem merítették ki a hazai jogorvoslatokat.

A beadvány érdemével kapcsolatban a testület megállapította: a kérelmező testvérpár közötti kapcsolat eltér a házastársak vagy a *Civil Partnership Act* alapján együtt élő meleg párok közötti viszonytól. A házasság és a meleg partnerkapcsolat egyik legfőbb jellemzője, hogy azok tiltottak közeli hozzátartozók számára. A tény, hogy a panaszosok úgy döntöttek, egész felnőtt életüket együtt élik le, nem teszi hasonlóvá a kétféle kapcsolatot. A házasság speciális státuszt biztosít az abban élőknek, az egyezmény 12. cikke külön is védi a házassághoz való jogot. A *Civil Partnership Act* hatálybalépése óta pedig az Egyesült Királyságban a homoszexuális párok is élhetnek a házassággal majdnem azonos kapcsolatban. Ez a legalizált partnerkapcsolat eltér az együttélés más formáitól. Elsősorban a nyilvánosság előtti vállalás, a vele járó jogok és szerződéshez hasonló kötelezettségek különböztetik meg azoktól. Ahogy nem összehasonlíthatók a házasságban vagy meleg élettársi kapcsolatban élők azokkal, akik nem kívánnak ilyen jellegű kapcsolatban együtt élni. A jogilag kötelező megállapodás hiánya miatt a kérelmezők kapcsolata egyszerű együttélésnek minősül, annak ellenére, hogy hosszú ideje tart. Nem változtat ezen a megítélésen az sem, hogy az Európa Tanács tagállamaiban különböző szabályozás vonatkozik a túlélő hozzátartozókra. A tagállamok továbbra is szabadon határozhatják meg adózási politikájukat.

Mindezek alapján a Nagykamara megállapította, hogy az együtt élő testvérek a 14. cikk szempontjából nincsenek összehasonlítható helyzetben a házastársakkal vagy a meleg élettársi kapcsolatban élőkkel, ezért nem állapítható meg a diszkrimináció tilalmának megsértése.

AZ EGYEZMÉNY ELSŐ KIEGÉSZÍTŐ. JEGYZŐKÖNYVÉNEK 3. CIKKE A SZABAD VÁLASZTÁSOKHOZ VALÓ JOG

*Yumak és Sadak Törökország elleni ügye*²¹

Az ügy körülményei. Mehmet Yumak és Resul Sadak a 2002-es parlamenti választásokon nem szereztek parlamenti helyet, mivel a rájuk adott szava-

zatok száma nem lépte át az ahhoz szükséges országosan mért 10%-os küszöböt. A kérelmezők a Demokratikus Néppárt (DEHAP) színeiben indultak a választásokon. A párt tartományi szinten a szavazatok közel 46%-át szerezte meg, de országosan a küszöb alatt maradt. Így a tartományra jutó három parlamenti helyből kettőt az a párt töltött be, amely a szavazatok 14%-át kapta, míg a harmadik képviselői helyet egy független jelölt kapta a leadott szavazatok 9, 69%-ával. A választásokon induló 18 párt közül csak kettő lépte át a 10%-os határt. További kilenc független jelölt jutott még a parlamentbe. Az így létrejött törvényhozó testület a többpárti választási rendszer bevezetése óta a legkevésbé reprezentatív volt. A választók közel 45%-a nem rendelkezett képvisellel.

A 2007-es választásokon a pártok kétféle módon próbálták megkerülni a küszöböt: egyrészt más pártokkal együtt indítottak jelölteket, másrészt megnőtt a független jelöltek száma (rájuk ugyanis nem vonatkozik a 10%-os küszöb). Ezért 13 parlamenti képviselőt más párt színeiben választottak meg, akik aztán kiléptek és visszatértek eredeti pártjukhoz.

*Abatározat.*²² A panaszosok beadványukban azt nehezményezték, hogy a 10%-os bejutási küszöb korlátozza a választópolgárok jogát, hogy politikai preferenciájukat kifejezzék a parlamenti választásokon. Az EJEB nem vitatta, hogy a küszöb beavatkozást jelent a szabad választásokhoz való jogba. A korlátozás a parlamenti fragmentáció elkerülését és ezzel a kormányzati stabilitás növelését célozta. A testület megállapította, hogy a 10%-os küszöb az Európa Tanács tagállamai körében a legmagasabb, a legtöbb állam 5%-ban vagy az alatt állapította meg a parlamentbe jutás alsó határát. Ezért az EJEB mérlegelte az Európa Tanács más szervei által tett nyilatkozatokat, amelyek szerint a török szabályozás kivételesen magasan húzza meg a bejutáshoz szükséges határt. Ugyanakkor a strasbourgi testület hangsúlyozta: a választási küszöb hatása országonként változó, az nagyban függ az ország pártrendszerétől is. A választási rendszer vizsgálata nélkül azonban nem lehet véleményt alkotni a bejutási küszöbről sem, még akkor sem, ha a tagállamok szabályozása alapján az 5% tűnik közös gyakorlatnak. Ezért az EJEB kitért azokra a garanciális és igazító mechanizmusokra, amelyek alkalmasak arra, hogy a küszöb hatását mérsékeljék.

A független jelöltként való indulással kapcsolatban a testület megjegyezte, hogy a politikai pártok nem helyettesíthetők a politikai véleményformálásban. Ugyanakkor a gyakorlatban működött ez az megoldás, hiszen a 2007-es választások tapasztalatai szerint sokan választották a parlament-

be kerülés ezen módját. A politikai koalíciók alakítása szintén működött mind 1991-ben, mind 2007-ben. A 2002-es választásokon azonban ezek a stratégiák csak részben hoztak volna eltérő eredményt, hiszen a választásokat olyan krízisidőszakban tartották, amikor a képviseleti deficitet nem kizárólag a bejutási küszöb okozta. 1983 óta ezen a választáson volt a legmagasabb a parlamenti helyet nem eredményező szavazatok aránya. Mindezek alapján a politikai pártok megtalálták annak a módját, hogy enyhítsék a küszöb hatásait, még akkor is, ha ezzel pontosan az egyik szabályozási célt, a parlamenti fragmentáció elkerülését veszélyeztették. A testület ugyancsak fontosnak ítélte a török Alkotmánybíróság döntését, amelyben megkísérelte megteremteni az egyensúlyt a megfelelő parlamenti képviselet, a kormányzati stabilitás és a szabad választáshoz való jog között, és ezzel enyhíteni a magas bejutási küszöb káros hatásait.

Az EJEB szerint tehát a 10%-os parlamenti küszöb magasnak tűnik, és a bírák osztották a többi Európa tanácsi testület véleményét a csökkentés szükségességéről. Ugyanakkor a jelen ügyben, tekintettel a 2002-es sajátos politikai kontextusra és a küszöb hatását enyhítő mechanizmusokra, a testület nem állapította meg az egyezmény megsértését.

Polgári Eszter

JEGYZETEK

1. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 és 15343/02. számú kérelmek.
2. Az EJEB 2008. március 20-án kelt ítélete.
3. 22893/05. számú kérelem.
4. Az EJEB 2008. május 27-én kelt ítélete.
5. 26565/05. számú kérelem.
6. Az 2 EJEB 008. május 27-én kelt ítélete.
7. 22978/05. számú kérelem.
8. Az EJEB 2008. június 30-án kelt ítélete.
9. 44378/05. számú kérelem.
10. Az EJEB 2008. július 1-jén kelt ítélete.
11. 58243/00. számú kérelem.
12. Az EJEB 2008. július 1-jén kelt ítélete.
13. 20620/04. számú kérelem.
14. Az EJEB 2008. március 27-én kelt ítélete.
15. 15909/06. számú kérelem.
16. Az EJEB 2008. június 5-én kelt ítélete.
17. 33629/06. számú kérelem.
18. Az EJEB 2008. július 8-án kelt ítélete.
19. 13378/05. számú kérelem.
20. Az EJEB 2008. április 29-én kelt ítélete.
21. 10226/03. számú kérelem.
22. Az EJEB 2008. július 8-án kelt ítélete.